

JEOPOLİTİK AÇIDAN MOLDOVA'NIN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ ve BÖLGESEL-KÜRESEL AKTÖRLERİN ETKİSİ

Müberra KOÇYİĞİT TÜRK¹

ÖZET

Tarihi-etnik sınırların siyasi sınırlarla örtüşmemesi, 19. yy.da başlayan ve tarihi çekişmeler üzerine inşa edilmiş, sınır ötesinde varlık gösteren bölünmüş etnik yapı, Romen-Moldovan kimliğinin yarattığı ulusal kimlik belirsizliği, kaçakçılık, terör, ekonomik kaynaklı işsizlik ve dış göç, siyasi rejim tercihlerinin karşılığının yarattığı güvenlik ve istikrar zayıflığı, Moldova'nın toprak bütünlüğünü bozan jeopolitik faktörlerdir. Bölgesel-küresel aktörlerin çekişmesi, Moldova'nın toprak bütünlüğü sorununu uluslararası boyuta taşımıştır. Moldova'nın ekonomik çıkmazı, AB'ye girme ve Romanya ile birleşme fikrine götürürken, NATO'ya katılma arzusu da toprak bütünlüğünü koruma eğilimi oluşturmuştur. Moldova'nın Gagavuzya ve Transdinyester bölgesi, toprak bütünlüğü önündeki diğer engellerdir. Tarihi bağları ve Gagavuz Türklerinin varlığı, Türkiye'nin Moldova jeopolitiğini de gerekli kılmaktadır. Moldova Anayasasının 11. maddesindeki tarafsızlık ilkesi, sorunların taraflarca halledilmesi konusunda engel teşkil etmektedir. Çalışmada, Moldova'nın toprak bütünlüğünü bozan jeopolitik sorunları, tarihi-coğrafi bağlamda Rusya-Romanya-Ukrayna-Türkiye ve AB-NATO açısından ele alınmıştır. Moldova'nın tarihi bağlamda nasıl şekillendiğine bakılarak, bölgenin geleceğine dair tarihi analizler ile progresif ve reflektivist açıdan olası jeopolitik çözüm önerileri ve riskleri sunulmuştur. Moldova'nın toprak bütünlüğü için tek aktörlü değil, çok aktörlü jeopolitik çözümün olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Moldova, Rusya, Türkiye, Gagavuzya, jeopolitik.

MOLDOVA'S TERRITORIAL INTEGRITY in GEOPOLITICAL PERSPECTIVE and the IMPACT OF REGIONAL-GLOBAL ACTORS

ABSTRACT

The fact that historical-ethnic borders do not coincide with political borders, the divided ethnic structure that exists beyond the border and was built on historical conflicts that started in the 19th century, the national identity uncertainty created by the Romanian-Moldovan identity, smuggling, terrorism,

¹ Müberra Koçyiğit Türk, Dr., muberrakocyigit09@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5308-3634, (Sorumlu Yazar).

economic-related unemployment and external migration, political regime preferences. The weakness in security and stability caused by the opposition are geopolitical factors that disrupt Moldova's territorial integrity. The conflict between regional and global actors has brought the territorial integrity problem of Moldova to the international level. While Moldova's economic impasse led to the idea of entering the EU and unifying with Romania, its desire to join NATO created a tendency to preserve its territorial integrity. Moldova's Gagauzia and Transnistria regions are other obstacles to its territorial integrity. Historical ties and the existence of Gagauz Turks also necessitate Turkey's Moldova geopolitics. The principle of impartiality in Article 11 of the Moldovan Constitution constitutes an obstacle to the resolution of problems by the parties. In the study, geopolitical problems that disrupt Moldova's territorial integrity are discussed in a historical- geographical context from the perspective of Russia-Romania-Ukraine-Turkey and EU-NATO. By looking at how Moldova was shaped in the historical context, historical analyzes on the future of the region and possible geopolitical solution suggestions and risks from a progressive and reflectivist perspective are presented. It was concluded that for Moldova's territorial integrity, there should be a multi-actor geopolitical solution, not a single-actor one.

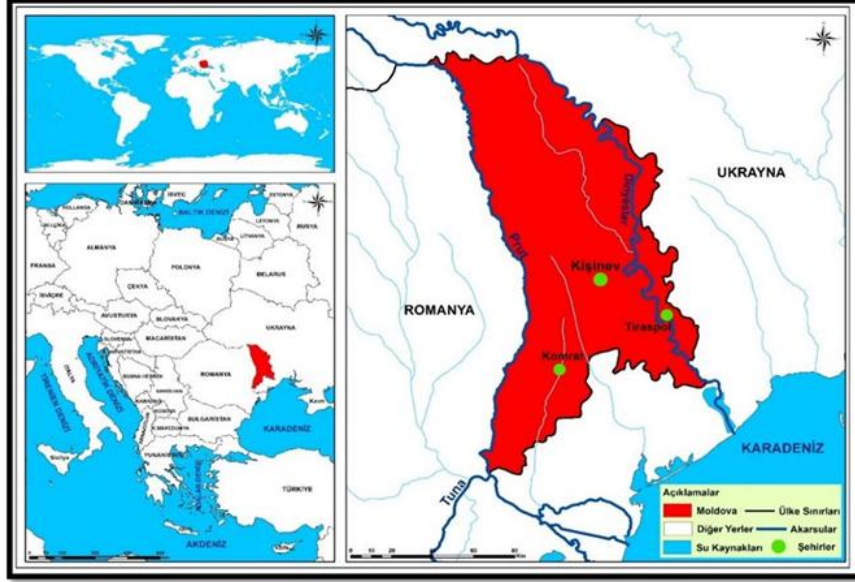
Keywords: Moldova, Russia, Türkiye, Gagauzia, geopolitics.

1. GİRİŞ

Moldova; kabaca Prut ve Dinyester nehirlerinin arasında yer almaktadır. Ülkenin kuzey, doğu ve güneydoğusu Ukrayna ile çevrelenmiştir. Batı sınırını Prut Nehri vasıtasıyla Romanya ile çizen Moldova, doğuda Transdinyester ayrılıkçı bölgesi ile Dinyester Nehri tarafından coğrafi ve siyasi olarak ayrılmaktadır. Moldova, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile beraber jeopolitik önemi artmış Doğu Avrupa ülkesidir. Bu bağlamda Doğu Avrupa ülkesi olarak, Balkanlar ile Ukrayna toprakları arasında transit konumundadır (Şekil 1).

Konum açısından Ukrayna ve Romanya arasında yer alması Moldova'yı; NATO, AB, Rusya arasında yaşanan bölgesel rekabetin merkezi kılmaktadır (Gökdağ, 2014: 39). NATO ülkelerine sınır teşkil etmesi, tarihi bağlamda Romanya'nın Moldova ile birleşme ideolojisi, Moldova'yı önemli kılan unsurlar arasındadır (İşbilen, 2023: 136). Ghanbari (2020: 97) Moldova'yı Batı ve Doğu arasında bölünerek arada kalan ülke şeklinde tanımlamıştır. Moldova; günümüzde Avrupa kıtasının doğusunda merkezi rol üstlenmiş ve Balkanları birbirine bağlayan jeostratejik ülkedir (Eker, 2014: 2). Ortodoks-Slav etki alanı Moldova'dan başlar ve Bulgaristan-Sırbistan-Yunanistan üzerinden Ege ve Adriyatik Denizi'ne yol alır (Davutoğlu, 2016: 315).

Şekil 1: Moldova'nın Coğrafi Konumu



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Ülkelerin mekânsal açıdan büyümelerini belirleyen yasalardan biri sınırlardır ve sınırlar, büyüme ve güçlenmeyi yansıtan çevresel organlardır (Ratzel, 1969: 23). Moldova'nın günümüz sorunlarının temeli tarihi bağlamda şekillenen ve sınır değişimlerinden doğan coğrafi-ekonomik-siyasi-kültürel-etnik konulara dayanmaktadır.

Moldova'nın toprak bütünlüğünü bozan unsurlar:

- Moldova'nın tarihi ve etnik sınırlarının siyasi sınırları ile örtüşmemesi.
- Ulusal kimliğin belirsizliği (Romen-Moldovan kimliği). Moldova'nın ulus kimliği inşasında pan-Rumenistler, pan-Moldovanistler ve Sivil Moldovanistler olmak üzere üç ideoloji doğmuştur (Akpınar, 2021: 33).
- Siyasi-sosyo-ekonomik ve etnik toprak bütünlüğünü bozan Rusya faktörünün varlığı.
- Güvenlik ve işsizlik, dış göç, kaçakçılık, siyasi rejim tercihleri ile ortaya çıkan istikrarsızlık.
- Uluslararası boyut kazanan Transdinyester bölgesinin Rusya'yı tercih ederek ülkeyi bölmesi. Güneyde yaşayan Gagavuz Türklerinin ise

geçmişten beri var olan Romanya ve Moldova'nın birleşmesi fikrine sıcak bakmayarak, durumun gerçekleşmesi halinde Rusya'ya bağlanmak arzusu içinde olmalarıdır.

Öte yandan Moldova, günümüzde ekonomik açıdan büyük sorunlar yaşamakta ve sürdürülebilir kalkınma için gerekli jeopolitik unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu durum Moldova'nın siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel istikrarını etkileyen faktörler olarak görünmektedir. Rusya, Romanya, Ukrayna, Türkiye, ABD, AB (Avrupa Birliği)'nin tarihi, siyasi, etnik bağlamda bölgeye dair jeopolitik hedefleri bulunmaktadır.

Ülkelerin coğrafi açıdan önemi, toprak genişliğinden ziyade Dünya üzerinde bulunduğu konumudur (Arı, 2017: 140). Siyasi Coğrafya açısından Asya ve Avrupa arasında sıkışmış, sıradan bir Avrupa ülkesi gibi görünse de Moldova; tarihi etkenlere dayalı olarak etnik sınırları değişmiş, sorunlu Transdinyester bölgesi ile Gagavuz Türk nüfusunu barındıran ve uzun süredir ekonomik yıkıntılar yaşayan bir ülkedir. Moldova'nın günümüz sorunlarının temelinde tarihi çekişmeler üzerine inşa edilmiş sınır ötesinde varlık gösteren, bölünmüş etnik nüfus ve SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) sonrası doğan ayrılıkçı bölgeler yatmaktadır. Moldova, Romanya ile ortak dil ve etnik yapıyı oluşturmaya karşın, ayrı bir ülke tanımını içermektedir. Bu etkenler, Moldova'da toprak bütünlüğü sorununu oluşturmuştur. Ana sorun, Moldova'nın toprak bütünlüğü tek bir aktörlerle mi yoksa sorunlarını farklı aktörlerle mi çözmesi gerektiğidir.

Çalışma, Moldova'nın Rusya, Romanya, Ukrayna, ABD, AB ve Türkiye açısından anlamına bakarak bu bölgenin tarihi bağlamda nasıl şekillendiğini ele almakta ve bölgenin toprak bütünlüğünün geleceğine dair tarihi analizler ile progresif ve reflektivist yaklaşımlarla olası jeopolitik çözüm önerilerini ve risklerini sunmaktadır. Progresif yaklaşımda, olaylar eskiden yeniye doğru incelenerek yeni öğeler ortaya konulmaktadır (Top ve Yiğit, 2013). Bölgede geçmişten günümüze jeopolitik eğilimlerin değişimine istinaden sürekli değişimi esas alan ve geçmişte durumun nasıl şekillendiğine bakılarak geçmişi, günümüzü ve geleceği ele alan progresif yaklaşımdan faydalanılmıştır. Ayrıca Transdinyester ve Gagavuzya bölgelerine dair analiz yapılırken konunun yorumlanması ve doğal-sosyal gerçekliğin aynı olması nedeniyle reflektivist yaklaşımdan faydalanılmıştır. Konunun anlaşılır ve görsel olması açısından ArcGIS 10.4 yazılımı esas alınarak haritalar çizilerek gösterilmiştir.

Birinci bölümde Moldova'nın tarihi ve coğrafi açıdan nasıl parçalandığı ele alınmış, ikinci bölümde Moldova'nın toprak

bütünlüğünün sağlanması için jeopolitik alternatifler ve getireceği riskler ele alınarak irdelenmiştir. Sonuç bölümünde ise genel bulgular ve önerilere yer verilmiştir.

2. TARİHİ AÇIDAN MOLDOVA'NIN PARÇALANMASI

Tarihi bağlamda Karpatlar ile Dinyester Nehri arasındaki bölge Boğdan'dır (Boğdan'ın günümüz topraklarının bir kısmı Romanya bir kısmı da Moldova'ya girmektedir). Prut ve Dinyester Nehri arasındaki bölgeye ise Osmanlı Devleti Besarabya adını vermiştir. Besarabya, günümüzde Moldova sınırlarını çizmektedir. Ancak, Osmanlı Devleti döneminde Besarabya, Karadeniz ile sınırdış olan bölgenin adıydı. Günümüzde ise Moldova, denize kıyısı olmayan bir ülke olarak görünmektedir. Dolayısı ile Moldova'nın önemli sorunlarından biri, tarihi topraklarının yeniden çizilerek, Moldova etnik nüfusunun bilhassa Gagavuz Türk nüfusunun Moldova'nın güneyindeki Ukrayna'da kalmasıdır. Günümüzde Moldova'nın etnik ve tarihi sınırları, siyasi sınırları ile örtüşmemektedir. Bu sorunların temelinde tarihi süreç ve bu süreç ile gelen ulusal kimliğin belirsizliği yatmaktadır.

Moldova, 1000 yıl Latin, Got, Avar, Peçenek gibi kavimlere ve Slavlara ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti'nden önce Türk etkilerinin olduğu bölgede, 14. yüzyılda Altınordu Devleti hüküm sürmüştür (Maxım, 2020). Moldova'da kurulan ilk devlet, 1352'deki Boğdan Beyliği'dir. Bölgede Osmanlı-Rus çekişmeleri sonucu 1812'de Osmanlı Devleti, Bükreş Antlaşması ile Besarabya'yı (günümüzde Moldova'yı) Rusya'ya bırakmıştır (King, 2000: 21). Bu anlaşmanın en stratejik sonuçlarından biri, Besarabya'nın Prut Nehri'nin doğusunda kalan bölge olması nedeniyle Boğdan'ı ikiye bölerek günümüz Moldova-Romanya sınırlarını oluşturmasıdır. Besarabya bölgesi bu tarihten sonra Romanya ve Rusya arasında çekişilen bölge olmuştur. Rusya, 1812 tarihinden itibaren jeopolitik çıkarları için bölgeyi kontrol etmeye çalışmıştır. Anlaşma, iki devlet tek milletten oluşan Moldova ve Romanya'yı ayırmıştır.

Romanya ve Moldova tarihi iç içedir. Nitekim günümüzde Moldova'nın resmi dili Moldovaca diye geçse de Romence'dir. Moldovalı halklar özünde Romen'dir. Bu bağlamda tarihi ve etnik açıdan uyum göstermeyen batı sınırının temeli oluşturulmuştur. Prut Nehri, aynı etnisitenin parçaları olan Romanya ve Moldova arasında siyasi sınır ayırımı teşkil ederek, ortak halkları bölmektedir. Bu bağlamda gelinen nokta, coğrafi açıdan batı sınırının örtüştüğü ancak siyasi-tarihi-etnik sınırların uymadığı bir ülkenin doğmasıdır. Günümüzde Romanya ve Ukrayna arasında bölünmüş olan Bukovina ile Ukrayna topraklarında yer

alan Herta, Besarabya'nın güneyini temsil eden Bucak, Ukrayna'ya verilmiştir. SSCB 28 Haziran 1940'da Besarabya; Kuzey Bukovina ve Herta'yı işgal etmiştir. Bukovina tarihin hiçbir evresinde Rusya veya SSCB sınırlarında yer almamıştır. Buna karşın SSCB; uluslararası alanda kendine ait gördüğü toprakları iade etme biçiminde tarihi hak olarak sunmuştur (Dolghi, 2020: 163). Öte yandan Sovyet döneminden bu yana Moldova Karadeniz'e kıyısı olmayan bir ülkedir. Oysaki tarihi haritalar bölgenin bu döneme kadar Karadeniz'e kıyısı olduğunu göstermektedir. 1933'e değin haritalarda bu durum net biçimde görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: Tarihi Besarabya Bölgesi 1933



Kaynak: Holokost Ansiklopedisi <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/map/romania-1933-bessarabia-indicated>.

Tarihi realiteye aykırı biçimde SSCB'ye ait olmayan Moldova'nın sınır sorunu, yalnızca bunlarla sınırlı kalmayacaktır. Nitekim tarihi süreçte bölgesel aktörler, güneyde Gagavuz Türklerinin parçalanmasını ve ayrılıkçı Transdinyester bölgesinin uzlaşmayan tavrını belirleyecektir. Bercu (2025: 80) Moldova ulusal arşivlerine dayanarak, Çarlık Rusya'sının asırlarca Osmanlı Devleti'nin idari toprağı olan Moldova'da Müslüman mülk statüsünü çözmek için 1812 Bükreş Antlaşmasından sonra hemen hemen tamamı Müslüman olan nüfusun bölgeden çıkarılarak, bölgedeki camilerin Ortodoks kiliselerine çevrildiğini ifade etmiştir. 1812 Bükreş Antlaşması sonrası Besarabya yani günümüz Moldova topraklarını alan Rusya; bu topraklara, Balkanlardan getirdiğı Bulgarları ve Gagavuz

Türklerini yerleştirmiştir. Ruslar, bölgenin demografisini değiştirerek Rus ve Ukraynalı halkları bölgeye yerleştirmiştir (Moldova tarihi, t.y). 1812 sonrası Rus jeopolitikasının bir parçası olarak Prut Nehri'nin her iki yakası siyasi-sosyal, ekonomik, demografik ve eğitim açısından son derece farklı nitelikler sergilemiştir. Voicu'a göre (2018: 16) Çarlık Rusya'sının demopolitikaları (Rusya bölgede nüfus değişimleri ile kendine taraftar edindiği halkları bölgeye yerleştirmiştir) ile Romen nüfusu yerinden edilmiş ve onun yerine ayrıcalıklı olan kendine taraftar nüfus yerleştirilmiştir. 1828'den bu yana Ruslaştırma, Romence'nin okul ve kurumlarda yasaklanması, Ortodoksların Moldova kilisesinden Rus Patrikhanesi'ne atanması, Romence kilise kitaplarının yerini Rusça kilise kitaplarının alması izlemiştir. En köklü değişimlerden biri de eğitimde 1897'de Romen nüfusunun %94'ünün okuma yazma bilmemesine karşın, Prut Nehri'nin doğu yakasında nüfusun 1899'da %21, 1912'de %39'unun okuma-yazma bilmesidir. Bu açıdan Rusya, Moldova içinde ayrılıkçı bölgeleri (Transdinyester bölgesi) ve ayrılıkçı fikirlerinin temelini eğitim, siyasi-sosyal, ekonomi ve nüfus açısından belirgin farklılıklar yaratarak atmıştır. Buna bağlı olarak Romanya-Moldova birleşiminin önüne geçilmiştir. Sovyet lideri Stalin, Kafkasya'da yaptığı gibi 1950'de Romenleri Orta Asya'ya göç ettirmiştir. Moldova'nın etnik yapısı Ruslar tarafından çarpıtılmış biçimde değiştirilmiştir. Ulusal kimlik tanımı konusunda sorun yaşayan Moldova'nın Rusya tarafından biçimlendirilmesi, ülkenin kimlik tanımını daha karmaşık hale getirmiş ve bu durum toprak bütünlüğünü bozmuştur. Ukraynalı nüfus, Moldovalı nüfustan yüksek gösterilmiştir. Bu durum açıkça Besarabya'nın Sovyet Rusya'ya dâhil etme niyetini göstermektedir. Örneğin, yerleşim alanları olan İsmail, Akkerman, Hotin'de Ukraynalı ve Rus nüfusunun fazla olduğu iddiası ile Ukrayna'ya dâhil edilmiştir (Dolghi, 2020: 164-166). Rusya, Romanya ile Moldova'nın ortak etnik yapı üzerinden birleşme niyetini bildiğinden Romen nüfusunu parçalamak amacıyla Tuna Nehri'nin Prut Nehri ile birleştiği noktadan itibaren Besarabya'nın güneyini Moldova'dan kopararak Ukrayna'ya vermiştir. Bütün bunlar üniter bir Moldova Sovyet Devleti'nin yaratılması için Moldova topraklarının parçalanması ile sonuçlanmıştır. Rusya tarafından sosyalist ulus projesi oluşturmak için etnografik argümanlar tahrif edilerek yerli nüfusun yabancı nüfus karşısında statü değişiminin mücadelesi verilmiştir (Dolghi, 2020: 180).

Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası Moldova üzerinde jeopolitik çıkarları doğrultusunda ekonomik baskıları da olmuştur. Örneğin, Dünya'nın en kaliteli şaraplarından birini üreten Moldova'nın bu sektörde bağımlı olduğu ülke Rusya olmuştur. Şarapçılık, Moldova ekonomisinde önemli bir yer tutmakta ve üretilen şarabın büyük çoğunluğu Rusya'ya

ihraç edilmekteydi. 2006'da bozulan Moldova-Rus ilişkileri bu ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Ancak şarap ambargosu Moldova'nın ekonomisini bozarken, Moldova üzerinden Rusya'nın çekilmesini güçlendirmiştir. Bu sürecin ardından Moldova'nın Avrupa'ya entegre olma süreci hız kazanmıştır. Fakat Moldova-Rusya ilişkileri devam etmiştir (Варданян, 2016: 54). Bu durum, Rusya'nın Moldova'da hala etkilerini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Moldova'nın Avrupa'ya entegre olma çabası ve tarihi Moldova ve Romanya topraklarında yaşanan sorunlar, iki ülkenin birleşmesi fikrini yeniden canlandırmıştır.

Romanya açısından Moldova'nın önemi, tarihi Boğdan topraklarının Romanya ve Moldova üzerinde inşa edilmesidir. Tarihi süreçten gelen Romen nüfus ortaklığı iki ülke arasında birleşme fikrini ortaya çıkarmıştır. Birleşme fikri aynı zamanda Büyük Romanya fikrinin de bir parçasıdır. 1859-1869'da Eflak ile Boğdan birleşerek Romanya'yı oluşturmuştur. 1918'de Romanya Krallığı'na katılan Moldova'da 1924'de Dinyester'in doğusunda Moldova Özerk Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. Romanya ve Moldova, I.-II. Dünya Savaşı sırasında Büyük Romanya adı altında yeniden birleşmek istemişlerdir. Fakat II. Dünya Savaşı'nda SSCB, MÖSSC (Moldova Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti) ve Besarabya'yı topraklarına katmıştır. Ayrıca SSCB o dönem Moldova ÖSSC (Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti)'sini Moldova ile birleştirmiştir. Moldova ve Romen halkları Sovyet şemsiyesi altında birleşmiş görünse de Moldova'nın Romanya ile birleşmesini engellemek için Kiril alfabesini getiren Sovyet Rusya, yeni bir kimlik yaratarak, Ukraynalı ve Rus nüfusunu bölgeye yerleştirmiştir. Bu nedenledir ki Moldova'da hala Rusça aktif bir dil olarak kullanılmaktadır. 1989'da SSCB'nin etkilerinden ayrılmaya çalışan Moldova, Kiril alfabesinin yerine Latin alfabesini kabul ederek Rus etkilerinden kurtulmaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına rağmen Rusya, daha önce kendisine bağlı ülkelerin AB ve NATO çatısı altında bulunmasını ve ilişki kurmasını istememektedir. Bu nedenle Rusya; Moldova'nın politik-ekonomik-güvenlik alanlarında sorunlarının çözümünü Rusya'nın yanında olması ile çözümlenebileceğine inanmaktadır (İşbilen, 2023: 136).

Moldova'nın ABD ilişkileri ise 28 Şubat 1992'de başlamıştır. Fakat Rus askerlerinin uzun süreli Moldova'da konuşlandırılması, ABD tarafınca ülke egemenliği ile bölge güvenliği için tehlike biçiminde algılanmıştır (Ejova ve Luchin, 2018: 181). Moldova, ABD ile istikrar kazanmak için ABD ilişkilerini derinleştirse de bir yandan da Rusya ile Transdinyester konusu için ilişkilerini sürdürmeye devam etmiştir. 2002-

2009 aralığında Moldova'nın ABD'ye dönük üst düzey bir ziyareti olmamış, ABD ile sınırlı ortaklığı sürmüştür (Ejova ve Luchin, 2018: 183). ABD-Moldova ilişkileri ve iş birliği üzerine STK, siyasi parti, medya faktörleri etkili olmaktadır. ABD, mali yardımlarını Moldova'nın batı demokrasisine tam bağlılığı şartı ile sağlamaktadır. Bu yardımlar, demokratik reform, ekonomik refahın sağlanması ile ülke sınırlarının güvence altına alınmasına bağlanmıştır (Turco, Turco ve Roşca, 2015: 166).

3. MOLDOVA'NIN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ İÇİN JEOPOLİTİKALAR VE RİSKLER

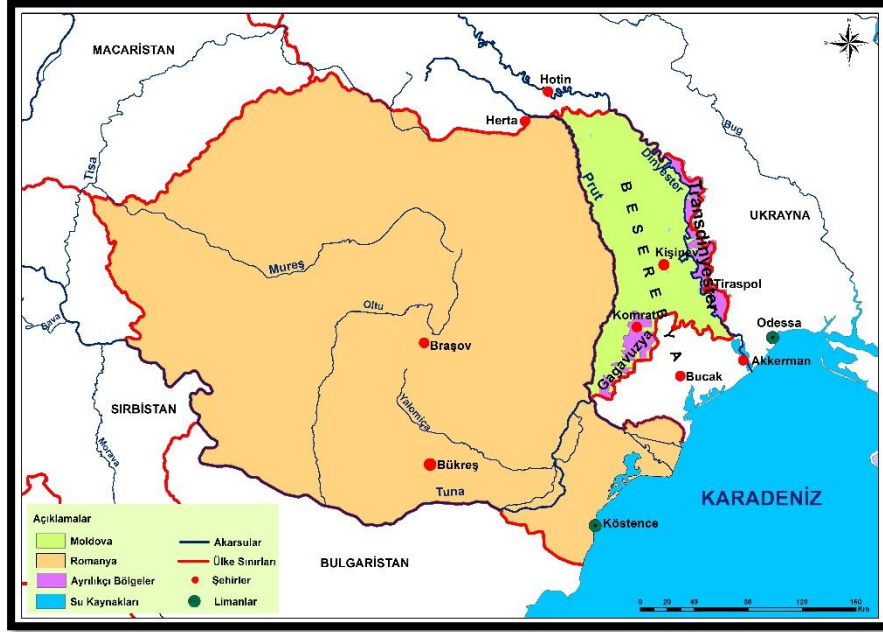
Moldova'da yoğun Rus ve Ukraynalı nüfus bulunmaktadır. Moldova'nın %64,5 Moldovan, %13 Rus, %13,8 Ukraynalı, %3,5 Gagavuz Türkü, %2 Bulgar, %1,5 Yahudi ve %1,7 diğer gruplardan oluşur (Üçışık, 2020). Moldova'nın toprak bütünlüğü için önemli faktörlerden biri Moldova-Romanya'nın birleşmesi durumu olabilir.

Moldova ve Romanya'nın ortak Romen nüfusu iki ülkenin birleşmesi konusunda Prut Nehri'nin iki yakasındaki halkları birleştirmek için etken oluştursa da pek çok nedeni ve jeopolitik riski barındırmaktadır. Bunlardan biri, bölgede Rus genişlemesi ve baskısından kurtulma arzudur. Moldova'nın siyasi, ekonomik ve etnik toprak bütünlüğünü bozan etken Rusya'dır. Moldova'da halkın bir bölümü Rus etkilerinin azalması için birleşmeye sıcak bakarken, bir bölümü Rus etkileri ile Romanya ile birleşme fikrine sıcak bakmamaktadır. 1994'de yapılan referanduma göre katılımcılar bağımsızlıktan yana oy kullanmıştır. Bağımsızlıktan yana oy kullananların çoğu Rus, Ukraynalı, Bulgar, Gagavuz Türkü'dür (Eker, 2014: 11). Romanya ise tarihi-etnik açıdan Bug Nehri'ne değin Transdinyester'in Romanya'ya aidiyetini savunmaktadır. Bu nedenle Moldova'nın toprak bütünlüğünü desteklemekte, bu amaçla Transdinyester sorununa çözüm bulmak istemektedir. Bu bağlamda Romanya, tarihi-etnik açıdan Rusya'ya karşı AB-NATO şemsiyesi altında tarihi ve etnik açıdan kendi toprak bütünlüğü için Moldova'nın toprak bütünlüğünü öngörmekte ve uluslararası örgütlere entegre olmasını desteklemektedir. Nitekim Göktepe (2024: 169), Sovyet tehdidinin ortadan kalması ile Avrupa'nın dış politika ile güvenlik algısında büyük değişimleri meydana getirerek, Doğu Avrupa ülkelerinin AB'nin ilgi-etki alanının girmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Ancak Romanya'nın tarihi toprak iddiaları, NATO üyesi olarak bölgede Ukrayna içinde kalan Bug Nehri'ne kadar yeni toprak talebini doğurabilecek jeopolitik riski de barındırmaktadır. Bu durum Romanya ile birleştiği takdirde Moldova'yı da etkileyecektir. Eker'e göre (2014: 11) Moldova, Romanya ile birleştiği

ve AB'ye girdiği takdirde, ülkedeki etnik azınlık, Romen nüfusu içinde eriyebilir ve Moldova parçalanabilir.

Ekonomik açıdan sorunlar yaşayan Moldova, Romanya'nın AB üyesi olarak ekonomik refaha kavuşması nedeniyle ekonomisini Romanya'ya katılarak düzeltmek istemektedir. Nitekim Moldova, Avrupa'nın en fakir ülkelerinden biridir. Romanya, AB'ye katılarak AB fonları ile desteklenerek yaşam standardını artırmış ve ekonomisini nispeten geliştirmiş durumdadır. Ancak Moldova, AB'ye girmesi konusunda birtakım kriterleri karşılayamamaktadır. Öncelikle Transdinyester bölgesinin ayrılıkçı yapısı ve Gagavuzya'nın Rus taraftarlığı Moldova'nın çözmesi gereken sorunları arasında yer almaktadır. Öte yandan Moldova, NATO üyesi olan Romanya ile birleşmek istemektedir. Romanya'nın NATO üyesi olması ve Moldova'nın Transdinyester ayrılıkçı bölgesi ile yaşadığı sorunlara karşın Romanya ile birleşmesi, NATO'nun güvenlik şemsiyesine olan ihtiyacını artırmaktadır. Bu birleşme, bölgesel güvenliğin oluşması konusunda stratejik bir etken oluşturabilir. Rus etkisi altındaki Transdinyester'in bu birliğe katılmayacağı varsayılırsa Rusya, NATO ile Moldova üzerinden kuşatılmaya devam edecek ve etki sahası daralacaktır. Moldova ekonomisinin kötüleşmesi ile birleşme fikrine yaklaşım söz konusudur. Ancak Romanya; Sovyetlerin dağılmasından beri Avrupa yanlısı tutum çizerken, Moldova bu konuda ikiye bölünmüş durumdadır. Moldova'nın bir bölümü bağımsızlığından yana tavır çizerken, bir bölümü ise Romanya'ya katılması taraftarıdır. Romanya ile Moldova birleştiği takdirde 272.238 km² yüzölçümüne sahip olabilecektir (Şekil 3).

Şekil 3: Romanya ve Moldova



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Tarihi süreç göstermiştir ki Moldova'nın bağımsız bir ülke pozisyonundan Romanya ile birleşmeye doğru evrilmesinin en temel nedeni, Moldova'nın yaşadığı ekonomik sorunlardır. Diğer önemli risk, Moldova'nın nüfusunun az olması nedeniyle Romanya nüfusu karşısında etkisinin azalmasıdır. Moldova nüfusu 2.615.000 nüfusa sahiptir. Romanya'nın nüfusu ise, 19.500.000 civarındadır. Birleşme olduğu takdirde 22.100.000 civarında bir nüfus olacaktır.

Her geçen gün ekonomik buhranlar ve işsizlik nedeni ile göç veren Moldova için birleşme fikri çözüm üretebilir mi? Bu durumun çözüm üretmesi için birleşmenin Moldova için ekonomik gidişatı düzenleyici olması gereklidir. Buda ancak Moldova'nın AB'ye katılımı ile gerçekleşebilir. AB açısından eski Sovyet devletlerinin Avrupa sınırını temsil eden Belarus, Ukrayna, Moldova Avrupa ile Rusya arasında tampon devlet niteliği sergileyen stratejik ülkelerdir. Moldova, batıda AB'ye üye Romanya ve doğuda Rusya'ya sırtını dönmüş Ukrayna ile komşu ülkedir. Bu bağlamda Moldova, AB tarafından Rusya'ya karşı tampon bir devlet olarak algılanmaktadır. Moldova, SSCB'nin çöküşü ile birlikte AB'ye

meyletmış, bir yandan da Rusya ile işbirliğini sürdürerek iki taraflı eşit politikalar yürütmüştür (Bodishteanu, 2010: 3). Bu süreçte Moldova, AB için doğu sınırını teşkil eden jeopolitik öneme sahipti (Ghanbari, 2022: 93). AB, SSCB'den ayrılan Moldova'yı birliğe kabul etme konusunda ayrılıkçı bölge Transdinyester'de yaşanan çatışmalar nedeni ile istekli olmamıştı (Cantir ve Kennedy, 2015: 401).

Moldova, 2013'de AB ile ortaklık antlaşması imzalamıştır. Bu ortaklığın başlıca etkeni ekonomidir. Ancak hukuk, yargı, ekonomi ve güvenlik alanında birçok AB kriterini karşılayamamıştır. AB Moldova'ya mali-teknik yardım yapmasına karşın, yargı-finans alanında reformlar başarılı olamamıştır (Ghanbari, 2022: 105). Öte yandan Moldova'da Rus taraftarı nüfusun varlığı, AB'nin Rusya'ya bakış açısı nedeni ile blokaj oluşturabilir. Atatorun ve Veziroğlu'na göre (2024: 26) Rusya'nın; güvenlik açısından kendine tehdit olarak gördüğü AB'nin Moldova'ya adaylık statüsünü vermesi, AB'yi Rusya'ya karşı direkt çatışma içine sokmak anlamına gelebilir. Ayrıca Rusya ile ekonomik ilişkisi olan ülke, AB'de çatlakların oluşmasına neden olabilir. Ayrılıkçı bölge Transdinyester'in ekonomik güce sahip olması, Moldova'nın bu sorunu çözmesi konusunda AB'ye sıcak baktığı anlaşılmaktadır. Nitekim Calus ve Kosienkowski'de (2018: 2) Rus taraftarı Transdinyester'in Moldova'nın AB'ye üye olması konusunda engel teşkil ettiğini ifade etmişlerdir. Bunun için Moldova, 2016'da AB'nin ortak üyesi olmuş bulunmaktadır.

Moldova'nın AB'ye girme çabası farklı bir jeopolitik gelişmenin önünü açabilir. Rusya, Avrasyacılık fikri karşısında NATO ve AB ile ilişkilerini geliştiren Moldova'yı Ukrayna'dan sonraki hedefi olarak görebilir (İşbilen, 2023: 127).

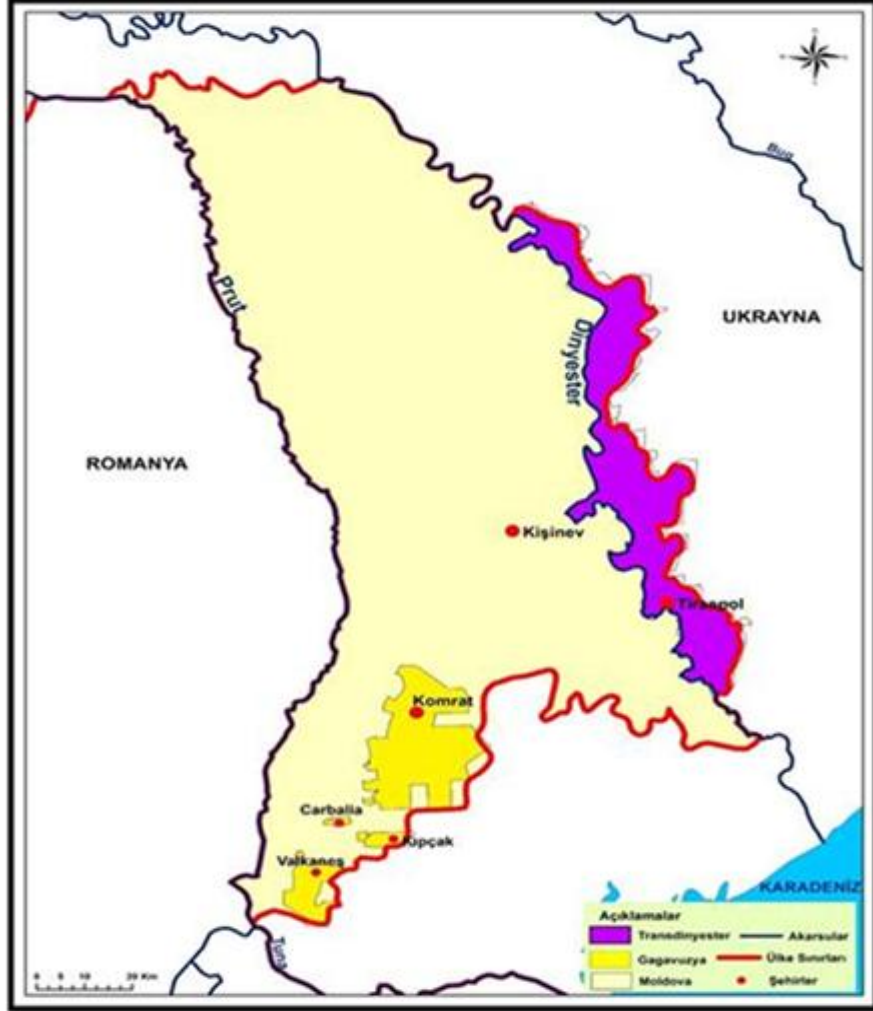
Romanya-Moldova birleşmesi önünde iki engel daha görünmektedir. Bunlar aynı zamanda Moldova'nın etnik açıdan stratejik bölgeleri Transdinyester ve Gagavuzya'dır. Moldova'da AB taraftarı olan kesime karşın, Rusya'ya eğilim gösteren demokrat ve sosyalist yanlılarının eğilimleri, Moldova için Avrasya Ekonomi Birliğini ön plana çıkarmaktadır. Варданян'a göre (2016: 66) anket sonuçlarına dayalı biçimde Moldova'da AB seçeneğine karşın Avrasya Ekonomi Birliği seçeneği güçlenmektedir. AEB, siyasi ve ekonomik birlik olarak 2014'de kurulmuştur. Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Ermenistan üyeleridir. Moldova'nın ekonomik ilişkilerinin bir bölümünün Rusya'ya entegre olması (bilhassa Moldova'nın ekonomik gücünün Transdinyester

bölgesinde olması ve bu bölgenin de Rusya yanlısı olması) bu birliğe katılımında bir alternatif olarak görünmektedir. Gagavuzya ve Transdinyester'in Rus yanlısı eğilimleri, Moldova'nın toprak birliği için AEB seçeneğini de uygulanabilir kılmaktadır. AEB'nde gözlemci olarak bulunan Moldova, Rusya ile bağlarını koparmamaktadır. Bu bağlamda toprak bütünlüğü açısından AEB'de jeopolitik alternatif olarak görünmektedir. Bu birliğe katılımı Moldova açısından siyasi ve ekonomik ilerlemesi anlamına gelebilir. Güncel olarak Moldova'nın çözmesi gereken öncelikli sorunu ekonomidir.

Moldova, Rusya'nın Transdinyester ve ABD'nin Romanya üzerinden restleştiği jeopolitik alanlardan biridir. Bu politik yaklaşım, Moldova'nın toprak bütünlüğünü bozan sorunlardan biridir. Batılı olan ve olmayan topluluklar, siyasi bağımsızlığını kazandıklarında kendilerini askeri-ekonomik-kültürel hegemonyadan kurtarmaya çalışırlar (Huntington, 2018: 269). Ancak coğrafi konum-tarihi-siyasi etkenlerle Moldova gibi arafta kalmış ülkelerin durumu farklıdır. Moldova gibi ülkeler yandan batı, bir yandan doğu ile iletişimini sürdürmek zorundadırlar.

Transdinyester (Transnistria), doğuda Moldova'nın Dinyester Nehri ile sınır çizen Ukrayna ile komşu olan ayrılıkçı ve istikrarsız bölgesidir (Şekil 4). Transdinyester, dil ile etnik gruplar üzerinden gelişen Moldova-Transdinyester çatışması, Moldova-Romanya birleşimine karşı gelişmiştir. Bunun yanı sıra, Transdinyester konumsal olarak toplumsal askeri-enerji alanlarında olduğu kadar AB-ABD-Rusya arasında çikarsal çatışmaların sürdüğü bölgedir (Sevinç ve Ürer, 2022: 256).

Şekil 4: Transdinyester ve Gagavuzya



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Avrupa'nın fakir ülkesi Moldova'nın ekonomik sorunlarından kurtulmak amacı içinde AB'ye girme çabası ve Rusya'nın askeri-siyasal baskılarını NATO vasıtalı yok etme amacına karşın Rusya; durumun farkındalığı ile Moldova'da siyasi gruplar ve partiler ile temas halindedir (Tüysüzoğlu, 2017: 209). Bu parti ve gruplara ayrılıkçı bölgelerde eklenebilir. Bunlardan biri Transdinyester bölgesidir. Transdinyester bölgesi, Moldova'nın Romanya ile birleşme fikrine sıcak bakmadığı gibi

Rusya'ya katılmak istediğini her fırsatta dile getirmekte ve Romanya ile Moldova'nın birleşmesinin kendi varlığına dönük tehdit olarak algılayarak birleşmenin önünde engel olmaktadır. Bu sorun; BM, NATO, AB, BDT gibi kuruluşların çözüm üretmediği bir küresel soruna dönüşmüştür (Telci, 2016: 774). Transdinyester, siyasi açıdan batı vizyonu izleyen ülkeler arasındaki aykırı bölgedir.

Transdinyester sorunu özünde Rusya'nın bölgedeki tarihi sürecin getirdiği jeopolitik çıkarları üzerine temellenmektedir. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni güç ve etki dağılımı ile Rusya; Kırım, Abhazya, Güney Osetya'da olduğu gibi Transdinyester'de de Rus jeopolitik çıkar ve kontrolü için bölgede istikrarsızlığı sürdürerek, Moldova'nın siyasi ve toprak birliğine izin vermemektedir.

Rusya, 1812 Bükreş Antlaşması'ndan sonra Moldova'yı elinde tutmaya çalışmış ve bu sürede Romanya'ya katılmak isteyen Moldova'ya karşı Rus taraftarı aramıştır. Bu durumu güçlendiren ana tema ise Transdinyester'deki Ukraynalı ve Rus nüfusunun yoğun olması olmuştur. Ayrıca Transdinyester, Moldova'nın ekonomi lokomotifi olarak jeoekonomik öneme sahip bir bölgedir. Bölgenin ayrılıkçı olması, Moldova'nın ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Moldova'nın toprak bütünlüğünü bozan en stratejik halka, siyasi ve jeoekonomik açıdan Transdinyesterdir. Dinyester Nehri ve Ukrayna arasındaki bu bölge, Rusya'nın Avrupa'ya karşı tampon bölgesi olmuştur.

Rusya kökleri itibari ile Avrupalı, aynı zamanda Asya'ya yayılışı itibari ile Asyalı devlettir. Avrupalı kimliğinden kopmak istemeyen Rusya'nın Doğu Avrupa'daki güvencelerinden biri Transdinyester olmuştur. Nitekim Askeroğlu'na göre (2022: 459) Rusya, Transdinyester'in Moldova'ya dâhil olması halinde NATO'ya katılacağından endişe duymakta, bu nedenle Transdinyester konusunun çözümlenmesini istememektedir. Bu durum Rusya-Avrupa ilişkilerine de etki etmektedir. Rusya, Doğu Avrupa'da NATO ve AB'nin genişlemesi karşısında kullandığı jeopolitik kozu Transdinyester'i Rus taraftarı olarak destekleyerek bağımsız olarak görmekte ancak, bu bölgedeki istikrarsızlığı kaçakçılık üzerinden Moldova'ya müdahale etmek içinde kullanmaktadır. Transdinyester, Rusya'nın Doğu Avrupa'yı uzaktan kontrolü için bir üstür. Rusya'nın Transdinyester'de asker gücü bulundurması, bölgeyi NATO'ya karşı askeri stratejik açıdan önemsedığının göstergesidir. Rusya'nın bu bölgedeki askeri üssü, NATO'yu Prut Nehri hattında durdurmanın

garantisi olarak görünmektedir. Ayrıca, bu sınır, Latin-Batı ile Slav-Doğu medeniyetinin sınırını teşkil etmektedir (Lavric, 2015: 18). Telci'ye göre (2016: 776) Rusya, eski Sovyet cumhuriyetlerini kukla hükümetler vasıtası ile yönetmek ve insan, silah ve eroin kaçakçılığı ile ticari gelir elde ederek, para kontrolünü sağlamak istemektedir. Ayrıca Transdinyester'in Rusya tarafından kalıcı kaosu bu bölgede Rus etkisini ve müdahalesini sürdürecektir, Romanya ve Moldova ile birleşmesinin önüne geçecektir. Yaşanan çatışmalar sonucu günümüzde Transdinyester, 1992'de Moldova ile yaptığı savaş ile Moldova'dan ayrı bağımsızlığını ilan ederek egemenliği yalnızca Ruslar tarafından kabul edilmiş para birimi, ordusu ve güçlü ekonomisi olan bölgeye dönüşmüştür. Bu açıdan Transdinyester'i istikrarsız hale getiren Rusya'dır. Bu bağlamda Transdinyester sorununun çözümlenmesinin ön şartı bu bölgede güvenlik ve istikrarın sağlanmasıdır. Bu çözüm NATO ve Transdinyester'e komşu Ukrayna'yı da ilgilendirmektedir.

ABD, Tuna Nehri ile lojistik açıdan ve Transdinyester ile Rusya'ya olan yakınlığı nedeniyle bölgeye ilgi duymaktadır. ABD, Moldova'nın ekonomik açıdan batı pazarlarına aşamalı biçimde entegre olmasını ve bu durumun Transdinyester sanayisine sağlayabileceği fırsatlar biçiminde Transdinyester'in Moldova'ya yeniden bağlanabileceğini düşünmektedir (Turco, Turco ve Roşca, 2015: 166). Moldova'nın NATO ile ilişkileri 1994'de barış ortaklığı ile başlamıştır. Karadeniz'in güvenliği, 2022'de başlayan Ukrayna-Rus Savaşı'nın vereceği netice bölgeyi dolayısı ile Moldova'nın toprak bütünlüğü açısından stratejisini belirleyebilir.

Moldova'nın Transdinyester problemini NATO'nun yardımları ile çözmesi söz konusu olabilir. Bu amaçla Moldova, 2021'de NATO'yu dış ilişkilerinde önceliği olarak kabul etmiş ve Ukrayna'yı desteklemiştir (Kharatinova, 2023: 99-102). Yorumsal olarak Ukrayna-Rus Savaşı'nın vereceği neticeler, Moldova'nın tarafsız veya taraflı politikasında belirleyici bir argüman olabilir. Ukrayna'nın 2021'de başlayan Ukrayna-Rus Savaşı'nı kazanması durumunda Moldova'nın NATO'ya girme çabası artış gösterebilir. Ancak bu süreç Transdinyester için yani ABD-Rus çatışmasının başlaması anlamına da gelebilir.

Sorunların çözümü konusunda Moldova Anayasasının tarafsızlık ve başka ülkelerin silahlı kuvvetlerinin konuşlanmasına izin vermeyen 11. maddesi engel teşkil etmektedir. Bu durumda maddenin değişimini gerektirmektedir. Anayasal açıdan Moldova'nın tarafsız ülke olarak görünmesi, çözümlenmemiş çatışmaların varlığı ve NATO'da oy birliği ile

karar alınması nedeniyle Avrupa'nın bu fakir ülkesinin, NATO'ya üye olması bir muammadır (Харитонов, 2023: 104). Moldova'nın toprak bütünlüğünü ilgilendiren sorunlarını çözmeden AB ve NATO'ya üye olması söz konusu değildir. Ancak NATO, Moldova'nın toprak bütünlüğü konusundaki problemlerini çözüme kavuşturmak için yardımcı olabilir. Nitekim NATO'dan lojistik, askeri eğitim, tatbikat desteği olarak ilişkilerini sürdüren Moldova, bu faaliyetler ile aşamalı biçimde Харитонов'un deyimi ile (2023: 109) NATO'ya fiili entegre olmaktadır. Bu bağlamda Moldova için AB ve NATO'ya yakınlık duyma faaliyetinin altında jeopolitik statükonun değiştirilmesi arzusu ve toprak bütünlüğünü geliştirmiş ekonomiyle birlikte oluşturma arzusu yatmaktadır.

Transdinyester'in Ukrayna açısından anlamı; sınır güvenliği ve Ukrayna'nın ayrılıkçı bölgeleri ile bağlantılı olmasıdır. Kırım Yarımadası, Luhansk, Donetsk ayrılıkçı bölgelerinin varlığı Ukrayna'yı rahatsız etmektedir. Ukrayna kendi ülkesine örnek olmaması açısından Transdinyester mevzusunda Moldova'nın toprak bütünlüğünden yana tavır sergilemiştir. Ayrıca Transdinyester'in Rus yanlısı tavrı, Ukrayna'nın Rus karşıtı tutumu da Moldova'nın toprak bütünlüğünü desteklemekten yanadır. Transdinyester sorununun çözümlenmesi için Ukrayna ara bulmaya çalışan garantör ülke statüsündedir. Bu durum Moldova'nın doğrudan toprak bütünlüğünü ilgilendirmektedir. Transdinyester'in Ukrayna sınırındaki kaçakçılık konusu da Ukrayna'nın sınır güvenliğini ilgilendirmektedir. Transdinyester, yasadışı silah ve insan ticareti, kara para aklama gibi faaliyetlerin sürdüğü bölge haline gelmiştir (Peterka, Benton 2012: 71). Bu nedenle AB, Ukrayna ile beraber Moldova-Ukrayna sınırını denetlemek maksadı ile operasyon grubunu görevlendirmiştir. Ancak dışsal yaptırımlar, Rusya tarafından perdelenerek etkisizleşecektir. Bu durumda sivil toplumun yaratılması, insan hakları teşviki, elit yöneticilerle müzakere ve muhalefet ile çözüm sağlama söz konusu olabilir (Telci, 2016: 783). 2014'e değin çeşitli Ukraynalı politikacılar, Moldova'nın Romanya ile birleşmesi durumunda Transdinyester'in Ukrayna'ya ait olduğunu ve ona verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Lavrıç, 2015: 22). Ancak bu durum, Besarabya yani günümüzde Moldova topraklarının Stalin dönemine değin Karadeniz ile sınırdış olduğu göz önünde bulundurulursa, Moldova'dan alınarak Ukrayna'ya verilen güney topraklarının yeniden Moldova'ya verilmesi gerektiğini gündeme getirebilir. Nitekim Gagavuzya'nın etnik olarak devamı Ukrayna'da yaşamaktadır. Tarihi bağlamda Rusya; 19. yüzyılda Dobruca'dan Besarabya bölgesine Gagavuz Türklerini getirerek yerleştirmiştir (Korkmaz, 2022: 62). II. Dünya Savaşı'nın bitimine değin Moldova sınırı Karadeniz'e kadardı (Şekil 2). Besarabya'nın Karadeniz kıyılarına kadar

uzanmasına rağmen parçalanarak Ukrayna'ya verilmesi, Gagavuz Türklerinin bir bölümünün Ukrayna topraklarında kalmasına neden olmuştur (Karpat, 1996).

Transdinyester'in Moldova ve Ukrayna arasındaki sıkışmış konumu, 2021'de başlayan Ukrayna-Rus Savaşı sonucunun Transdinyester'in siyasi pozisyonuna olan etkileri de önemlidir. Şayet bu savaşın kazanan tarafı Rusya olur ise, Transdinyester'in ayrılıkçı tavrı daha baskın biçimde sürecek ve Rusya için bu bölge daha da stratejik önem kazanacaktır. Ancak savaşı Ukrayna kazanır ise Transdinyester bölgesinin Rusya ile bağları zayıflayabilir. Rusya'nın kuşatılmışlığına karşın ABD taraftarı Ukrayna ile AB'ye katılmak isteyen Moldova arasındaki sıkışık pozisyonu, Transdinyester'i yeni bir siyasi seçime zorlayabilir. Moldova'nın AB'ye girmesi veya Romanya ile birleşmesi durumu, arafta kalmış Transdinyester'i AB'ne entegre olmaya itebilir. Rusya'nın bölgede zayıf kalması, elbette ki uluslararası bağlamda ülke statüsü ile tanınmayan Transdinyester'i seçim yapmaya zorlayabilir.

Romanya-Moldova birleşmesi fikrine sıcak bakmayan gruplardan biri de Romanya'da var olan Macar azınlığıdır. Romanya'daki %6,5 Macar nüfusu bu birleşmeye karşı siyasi ve kültürel özerklik talebinin altını çizmektedir. Bu bağlamda Romanya-Moldova birleşmesinin zamanla Romanya'daki Macar azınlığının Macaristan'a katılma talebi ile sonuçlanma riski de bulunmaktadır. Nitekim, Gellner'a göre (2008: 1) milliyetçilik, toplumun ortak siyasi otoriteye ait hissettiği bir durumdur ve siyasi-ulusal sınırların ortak olmasını hedeflemektedir. Bu nedenle milliyetçilik duygusu, ortak siyasi otorite ihtiyacı ile Macar azınlığını da etkileyebilir.

Gagavuzya, Moldova'nın Romanya ile birleşmesine karşıt görüş geliştiren özerk bölge olarak, Moldova ile Romanya'nın birleşmesi konusunda asimile edileceklerini düşünerek korku hissetmektedir (Бяткова, 2016: 67). Gagavuzlar, büyük bölümü Moldova'nın güneybatısında ve bir kısmı da Ukrayna'da yaşayan Ortodoks Hristiyan Türklerdir (Şekil 4). Geleneklerini koruyan bu halkların atası Oğuzlardır (Karpat, 1996). Bu nedenle onlara Gök Oğuzlar da denilmektedir. Moldova başta olmak üzere; Ukrayna, Romanya, Bulgaristan, Gürcistan, Litvanya, Özbekistan, Kazakistan, Yunanistan, Türkiye ve Dünya'nın çeşitli bölgelerinde Gagavuz Türkü'nün yaşadığı bilinmektedir. Gagavuzlar, 11. yüzyılda Orta Asya'dan Karadeniz kuzeyi üzerinden Balkanlar'a gelmişlerdir. Son derece anlaşılır bir Türkiye ve Azerbaycan Türkçesine yakın Türk dili konuşmaktadırlar. Ayrıca dini gelenekleri Müslümanlara yakın olup, kurban kesme gelenekleri bulunmaktadır. Gagavuzlar, 1417'de

Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmişlerdir. Hristiyan olmaları nedeniyle Osmanlı kaynakları onları gayrı müslim olarak almaktadır. Ancak Gagavuzların içe dönük yaşantıları ve Osmanlı Devleti'nin hoşgörü politikası onların Türk dilini koruyan Hristiyan Türkler olarak benliklerini muhafaza etmelerini sağlamıştır. Osmanlı-Rus Savaşları neticesinde 1812 Bükreş Antlaşması ile Besarabya, Ruslara bırakılmıştır (Karpas, 1996). Gagavuzlar, Bulgar baskıları ve Rus teşviki ile Müslümanların çıkarıldığı Besarabya ile Bucak çevresine yerleştirilmişlerdir. Günümüzde Bucak bölgesi Ukrayna toprakları içinde kalmıştır (Şekil 3). Bükreş Antlaşması'nın Moldova'nın günümüz etnik, siyasi, tarihi kaderini belirlemesi açısından son derece stratejiktir.

Osmanlı Devleti döneminde doğal sınır teşkil eden Besarabya bölgesinde günümüzde doğal bir sınır bulunmamaktadır. Moldova'nın Karadeniz kıyısına değin sınırları bulunmakta iken, 1944'de Stalin döneminde Moldova'dan koparılan topraklar, Ukrayna'ya verilmiştir (Karpas, 1996). Rusya'nın Karadeniz'i kontrol etme hedefinin bir parçası olarak görülen bu eylemle Moldova'nın güneyinde yaşayan Gagavuz Türklerinin akrabaları dahi güney Ukrayna topraklarında kalmış, Gagavuzlar ikiye bölünmüştür. Gagavuzlar, Ukrayna'daki akrabalarını görmek için pasaportsuz gidememektedir. Bu nedenle Gagavuzya'nın etnik sınırlar ile siyasi sınırları birbiriyle örtüşmemektedir. Sovyet Rusya'sı, Türk bölgesi olan Gagavuzları bilinçli olarak zayıflatıp kolayca yönetebilmek, asimile etmek istemiştir. Ayrıca Karadeniz kıyısında akraba halklar olan Ukraynalıları Karadeniz'de taraftar nüfus olarak tutup bu havza üzerinden Gagavuz Türklerinin coğrafi ve etnik yakınlığı bulunan Türkiye'ye açılmasını engellemek istemişlerdir. Öte yandan zayıf bölge Moldova üzerinde Romanya etkilerinden kurtarılarak Tuna Nehri'nin ağız kısmında hâkimiyet kurma arzusu da Rusya'nın bölgede varoluş nedenlerinden birini oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti döneminde olduğu gibi günümüzde de Moldova'nın toprak bütünlüğünü destekleyen aktör Türkiye'dir. Türkiye ile Moldova arasında bir köprü olan Gagavuzya'nın Türkiye ile etnik-dini-ticari-siyasi ilişkilerinin iyi bir zemine oturması, hem Türkiye'nin Doğu Avrupa'da Moldova üzerinden etkin olmasını sağlayabilir hem de Rusya'nın Moldova toprak bütünlüğüne engel olan eğilimlerini azaltabilir. Nitekim Gökdağ'a göre (2014: 40), Gagavuzya, yüzyıllardır Osmanlı Devleti'nin ilgi alanında yer almış, Güneydoğu Avrupa'da Türk etkilerinin yayılmasını sağlayabilecek stratejik bir güçtür. Karadeniz üzerinden Gagavuz Türklerinin Türkiye ile bağlarının koparılması, Sovyet Rusya'sının yol açtığı Güney Ukrayna-Moldova arasındaki yapay sınır

ayırımına dayanmaktadır. Sovyet Rusya'sının çıkarları için jeopolitik tehdit olarak gördüğü bu halkları ikiye bölmeye sonucu Ukrayna'da yaşayan Gagavuz halkları hızla Slavlaşmaktadır. Bu durum ilerleyen kuşaklarda asimilasyonu daha fazla artıracaktır. Gagavuzya'nın Rusların topraklarını parçalamasına rağmen neden günümüzde Moldova'nın Romanya ile birleşmesine karşı çıkarak Ruslara bağlılık hissettiği tarihi nedenlere dayalı olarak açıklanabilir. Durum, Ortodoksluğun ortak bir değer olması ve Rusya'nın Gagavuzları Balkanlar'dan bu bölgeye taşıyarak, Romen nüfusuna karşı ayrıcalıklı biçimde yerleştirmesine bağlanabilir. Bu süre zarfında Rusya, Kafkasya ve Orta Asya'da yaptığı gibi Ortodoksluk üzerinden siyaset yürütmüş, Sovyet döneminde dışa kapalı bir Gagavuz toplumu, Rus dilinin baskınlığı ve Kiril alfabesinin kullanılması, kısa sürede Ruslaştırmayı beraberinde getirmiştir. Öte yandan günümüzde dahi Moldova'ya kıyasla Rusya'nın Gagavuzya ile ekonomik faaliyetleri daha büyük oranla sürmektedir. Rusya, Gagavuzya'daki seçimlerle ilgilenmekte ve Rus taraftarı adayları desteklemektedir.

1906'da on gün süren bir devlet kuran Gagavuzlar, ancak 1991'de özerklik kazanmışlardır. 1991'de Moldova'nın bağımsızlığı ile 1957'de Ruslar tarafından getirilmiş Kiril alfabesini kaldıran Gagavuzlar, Latin alfabesine geçmiştir. 1995'de Moldova hükümeti, Gagavuzlar arasında anlaşma imzalayarak onların geniş dil, kültür özgürlüğü ve kısmi özerklik vererek Moldova'dan ayrılmasını engellemeye çalışmışlardır. Günümüzde Gagavuzya, Moldova'da Gagavuz yeri olarak anılan, başkenti Komrat olan ve bayrağı bulunan özerk bir bölgedir.

1991'den sonra Türkiye'nin Moldova'yı tanıması ve 1996'da Süleyman Demirel'in Moldova'yı ziyareti ile iş birliği başlamış, bu yıllarda Türkiye tarafından, Gagavuzlara mali yardımlarda bulunmuş ve Gagavuzya'nın merkezi Komrat'da Türkiye'nin yardımları ile üniversite açılmıştır. Eğitim dili Rusça, Romence ve seçmeli olarak Gagavuzca'dır. Ancak, millî benliğin ve kültürün aracı Gagavuzca'nın sürdürülmesi açısından seçmeli olarak değil, tıpkı Romence gibi eğitim dili olarak Türkçenin kullanılması gerekmektedir. Gagavuzlar, Osmanlı Devleti döneminde Grek alfabesiyle yazılmış Türkçe kitapları okuyarak dillerini korumuşlardır. Bu konuda önemli örneklerden biri olan Mihail Çakır, 1930'larda üzeri örtülmeye çalışılan Gagavuz Türk temel kimliğini ön plana çıkaran çalışmalar yürütmüştür. Gagavuzların öncelikli sorunlarından biri, çeşitli bölgelere göç etmeleri nedeni ile tarihi kayıtlarda etnik kimlik tanımlarında sorun yaşamalarıdır. Mihail Çakır, Gagavuz dilinin korunması adına Gagavuz Türk tarihini yazarak, Gagavuzları 20.

yüzyıl başına değin kendini Romen, Slav, Bulgar olarak tanımlayan toplumların bakiyesi olmaktan kurtarmıştır.

Gagavuzya'nın asimile olmasının önündeki en stratejik bariyer, Gagavuz Türkçesidir. Gagavuz dili Türkçenin Oğuz lehçesine bağlıdır. Bu dili sürdürmede Gagavuzya'nın en stratejik ortağı Türkiye'dir. 1930'larda Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bükreş'e büyükelçi olarak gitmiş ve Gagavuzya'da Türk dili ve kültürünün gelişmesi için çeşitli yollar aramıştır. 1934'de Atatürk Gagavuzya'ya dillerini muhafaza etmeleri için Türkçe öğretmenleri göndermiştir. 20 civarında Gagavuz gencini Türkiye'de eğitim almasını sağlamıştır (Dağıstan, 2002: 822). Türkiye ve Azerbaycan Türkçesine oldukça yakın olan Gagavuz Türkçesinin unutulmaması için Türkiye; Yunus Emre Enstitüleri, TİKA faaliyetler yürütmektedir. Bakanlıklar, yurtdışı Türkler ve Akraba toplulukları Başkanlığı, Türksoy, Türk Kızılay, Sivil Toplum Kuruluşları, Rusya ve Romanya gibi devletlerin etkisinde kalmayarak benliklerini korumalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca Türkiye Gagavuzya'da içme suyu temin etmiş, kütüphaneler açmış, Gagavuz dilinin derslerde yaygın kullanımı için maddi teşviklerde bulunmuş, Türkiye'de ki Gagavuz öğrencilere burslar vermiştir. "Nerede Türk var ise, orada Türkiye'nin ulusal çıkarı vardır, Türkiye; NATO ile ABD üzerine olduğu gibi başka aktörler ile çıkarları söz konusudur ve Dünyadaki Müslüman ülkelerin himayecisidir" (Hasanov, 2012: 189). Bu bağlamda Türkiye Türk nüfusunun bulunduğu bölgelerde aktif roller üstlenebilir. Bulut (2015: 221), güçlü bir devlet olarak Türkiye'nin, Gagavuzya'nın ticari alanda gelişmesi adına yardımcı olabileceğini ve bunu da büyük-küçük ölçekli sanayinin kurulması ile gerçekleştirilebileceğini ve Türk ürünlerinin Gagavuzya üzerinden Avrupa'ya pazarlanmasının Türkiye adına da kazançlı olacağını belirtmiştir. Öte yandan 250 bin Ortodoks Hristiyan Gagavuz Türkünün varlığına karşın, 5 milyon Türk-İslam nüfusu Türkiye'nin bu bölgeyle ilgilenmesini zaruri kılmaktadır (Gökdağ, 2014: 40).

Moldova'nın toprak bütünlüğü konusunda tartışmalı olarak yasalaşmış tarafsız devlet siyaseti de etkilidir. İzafi konum açısından Moldova, doğu-batı medeniyetleri arasında sınır teşkil eden transit bir ülkedir. Bu nedenle Rusya veya Avrupa yanlısı politik tercihler bu bölgeyi farklı kılmıştır. Bu niteliği Moldova dış politikasını hassas bir zeminde denge politikası üretmeye itmiştir. 1994 Moldova Anayasası ile tanımlanmış, tarafsızlık statüsü ülkenin toprak bütünlüğü ve egemenliği korunmaya çalışılmıştır (Ejova ve Luchin, 2018: 181). Yasalaşmış tarafsız devlet politikası, toprak bütünlüğüne etki etmektedir. Moldova'da tarafsız yasanın değişmesi, Moldova'nın siyasi eğilimlerine ve toprak bütünlüğü

konusuna da etki edebilir. Ancak toprak bütünlüğü çözümünde Moldova'nın tek taraflı aktörle değil çoklu aktörlerle sorunlarını çözmesi gerekmektedir. Nitekim Acemoğlu ve Robinson (2013: 105); kurumları aynı olan toplumların olmadığını ve daima sosyo-ekonomik ve politik çatışmalarla mücadele ettiğini, tarihi-rastlantısal faktörlerle farklı şekillerde sorunlarını çözüme kavuşturulacağını ifade etmişlerdir.

4. SONUÇ

Moldova, transit bir ülkedir ve toprak bütünlüğü sorunlarını tek aktörlü olarak çözmesi zor görünmektedir. Toprak bütünlüğünün oluşturulması; etno-kültürel kimliğin korunması, istikrar ve güvenliğin sağlanması anlamını taşımaktadır. Uluslararası boyut kazanan Moldova'nın toprak bütünlüğü hem Moldova'nın hem de bölgenin siyasi, ekonomik istikrar ve güvenliği için gerekli görünmektedir.

Moldova'nın günümüzde toprak bütünlüğü için yeni siyasi araçlar temin etme çabası, Rus dış politikasının Moldova'da etnik-demografik siyasi müdahalelerinin sonucudur. Tarihi süreçte Moldova'nın toprak bütünlüğünü bozan ana aktörlerden biri Rusya'dır. Çarlık Rusya'sı ile başlayan eylem planı, Sovyet Rusya'sı ile Kuzey ve Güney Moldova'nın Ukrayna'ya devrini içeren değiştirilmiş demografi masalı ile sürdürülmüştür. Rusya, dün olduğu gibi günümüzde de yayılmacı jeofelsefi, Doğu Avrupa'yı ve Karadeniz'i jeopolitik kontrolü gereği Moldova'nın toprak bütünlüğünü desteklememektedir. Bu nedenle Doğu Avrupa'da adeta bir karadelik olan Transdinyester; Rusya'nın Moldova'ya ve Avrupa'ya karşı jeoekonomik ve demografik açıdan ürettiği jeopolitik kozudur. Ancak Moldova'nın Transdinyester ve Gagavuzya'yı göz önünde tutarak toprak bütünlüğünü sağlaması için Rusya ile ilişkilerini stratejik bir denge içinde sürdürmesi de gerekli görünmektedir. Gagavuzya'nın Türk etnik yapısı, Moldova'nın toprak bütünlüğünü destekleyen Türkiye etkileşimlerini artırarak olumlu bir yöne sevk etse de Transdinyester'de etnik temalı Rus etkisi sürmektedir. Ancak bir taraftan da Moldova'nın ekonomik sorunları ve AB-NATO etkisini artırarak, Rus karşıtlığını da geliştirmekte ve bu durum Moldova'nın toprak bütünlüğü sorununu arafta bırakmaktadır.

Moldova'nın toprak bütünlüğü için çözmesi gereken sorunları; ulusal kimlik tanımı, güvenlik ve istikrar, ekonomik bunalımlar ve işsizlik nedeniyle dış göç, Transdinyester sorunu, etnik ve siyasi sınırların birbiriyle örtüşmemesi, bölgedeki aktif Rusya faktörü, Romanya ile birleşme konusunda verilecek son kararlardır. Moldova'ya dair sunulan çözüm önerileri tek tercihe dayalı çözümlerdir. Ana sorun, Moldova'nın toprak bütünlüğünü tek bir aktörlerle mi yoksa sorunlarını farklı aktörlerle

mi çözmesi gerektiğidir. Sonuç olarak bu sorunların her biri farklı etken ve aktörlerle çözümlenmelidir. AB ve NATO, Romanya ile birleşme fikirleri, Moldova'da farklı siyasi eğilimleri olan her çevre tarafından kabul görmemektedir. Örneğin Romanya ile birleşmesi durumu, Moldova'yı AB ve NATO'ya yaklaştırırken, Moldova'nın Transdinyester ve Gagavuzya sorununu derinleştirebilir. Şayet Moldova, AB ve NATO'ya dayanırsa Transdinyesteri daha fazla Rus safına itmiş olacak ve ülkenin ekonomi lokomotifini kaybedebilecektir. Bu da ülkenin toprak bütünlüğünü bozabilir. Bu nedenle Moldova, Transdinyester sorununu, Rusya-Ukrayna ile çözümlenmelidir. Öte yandan Romanya ile birleşmesi durumunda Moldova, Romanya'nın gölgesinde kalabilir.

Transdinyester ve Gagavuzya Moldova'nın Rusya ve Ukrayna ile çözmesi gereken sorunudur. Ancak 2021'de başlayan Rus-Ukrayna Savaşı'nın vereceği neticelerde Moldova'yı etkileyebilir. Toprak bütünlüğüne saygı duyması, tarihi ilişkileri, etnik ortaklığı nedeniyle Gagavuzya meselesinde Moldova'nın destek alması gereken ülkelerden biri Türkiye olabilir. Türkiye'nin Karadeniz Havzası'nda arabulucu faaliyetleri ve Gagavuzya ile olan ortak etnik kökeni ve ilişkileri söz konusudur. Ancak Karadeniz üzerinden Türkiye-Moldova ilişkilerinin sürmesi ve Rusya tarafından Moldova'nın tarihi güney topraklarının Ukrayna'ya verilmesi, toprak bütünlüğü önündeki engelidir. Bu durum Ukrayna ile Moldova'nın çözmesi gereken sorunudur. Sovyet döneminden beri Moldova, Karadeniz'e kıyısı olmayan bir ülkedir. Bu durum Moldova'yı hem savunma açısından hem de jeoekonomik açıdan etkileyerek onu kara ülkesine dönüştürmektedir. Bu dezavantajlar, Moldova'nın bağlantı noktalarını daraltarak dış politikasına yön vermektedir. Ayrıca Rus-Ukrayna Savaşının vereceği neticeler bu sınır sorununu gündeme getirebilir. Rus-Ukrayna Savaşı sırasında Polonya'nın Ukrayna ile toprak meselesini gündeme taşınması, nüfusunun bir bölümü Ukrayna'da kalmış Moldova'nın toprak bütünlüğü sorunu için çözüm arayışını doğurabilir. Ukrayna ile olan tarihi-etnik sınır sorunu Moldova'nın çözüm bekleyen sorunudur. Gagavuzlar, Ukrayna'daki akrabalarını görmek için pasaportsuz gidememektedir. Moldova bu sorunu Ukrayna ile çözüme kavuşturarak pasaportsuz erişim imkânı elde etmelidir.

Gagavuzlarla ilgili diğer konu dil sorunudur. Gagavuz Türkçesi'nin korunması için Gagavuz Türkçesi ile yazılan eserlerin sayısı artırılmalı ve tiyatro, sinema vasıtası ile Gagavuz Türkçesi sürdürülmelidir. Ancak önemli sorun şu ki, Gagavuz Türkçesi kasaba ve köylerde daha yaygın bir dil olarak görünmektedir. Ekonomik açıdan

işsizlik göçleri tetiklemekte ve gençlerin iş bulmak amacıyla dış göçü Gagavuz dili ve kültürünün erimesine neden olabilir. Bu nedenle Gagavuz dilinin korunması için temel etkenlerden biri ekonomi temelli işsizlik ve dolayısı ile göçün engellenmesi gerekmektedir. Gagavuzya'da göçün önlenmesi, aynı zamanda Gagavuz Türkçesinin korunması anlamına gelebilir. Bunun sağlanması içinde çeşitli iş sahalarının yaygınlaştırılması gerekli görünmektedir. Gagavuzya'nın toprakları verimli olup, tarım ve hayvancılığa müsaittir. Gagavuzya, günümüzde Dünya'nın en kaliteli ceviz ve şaraplarından birini üretmektedir. Ancak tanıtım olmadığı için tanınmamaktadır. Bu iş sahalarında Türkiye iş insanlarını yatırım yapmaları için teşvik edilmelidir. Gagavuz ekonomisi tarıma dayalıdır. Bilhassa bağcılık bölgede yaygınlık göstermektedir. Bu açıdan tarıma ilgi duyan yatırımcıların bölgeye teşviki önem arz etmektedir. Yatırımcılar için vergi muafiyetleri bulunmaktadır. Gagavuz Türkleri yurt dışına işçi olarak gittiğinden yurt dışından Gagavuzya'ya yapılacak yatırımlar bu işçi göçünü azaltabilir.

Türkiye; Gagavuz Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin benzerliği nedeniyle Gagavuzya'da daha fazla kaynaşma için Türkçe yayın yapan kanallar açabilir. Bu kanallarda Türk yapımcıları tarafından Moldova'da filmler çekilerek yayınlanabilir. Film sektörü ülke tanıtımı ve turizm sektörünün canlanması için son derece önemlidir. Bu bağlamda yapılacak filmler bölgeyi sosyal-ticari, eğitim-kültürel açıdan tanıtacaktır. Türkiye'den Avrupa'ya dil eğitimi için çeşitli programlarla giden öğrencilerin Moldova'yı tercih etmesi konusunda teşvik edici faaliyetlerde bulunulabilir.

Gagavuzya'da Rus dilinin baskınlığı onun Moldova ile bağlarını zayıflatmaktadır. Bu zayıflık Türkiye ile de söz konusudur. Gagavuzya'da Rusça yerine eğitim dili olarak Gagavuz Türkçesinin yaygınlaşması Türkiye ile olan bağları güçlendirebilir. Gagavuzya'da TV kanallarının çoğu Rusça'dır. Gagavuz Türkçesinin Türkiye Türkçesi ile olan yakınlığı nedeniyle Türkçe yayın yapan TV kanallarının açılması ve burada Türk sinemasının yayınlanması, Türk dili ve kültürünün Gagavuz Türkçesi ile olan benzerliğinin algılanması açısından son derece önemlidir. Gagavuzya da milli benliklerini unutmamaları açısından bilhassa Gagavuz tarihi ile ilgili Türk yapımı filmler çekilerek yayınlanabilir. Türkiye'nin Gagavuzya ile olan bağı 1930'larda başlamış ancak sürekliliği olmamıştır. Gagavuzya'nın Türkiye ile olan bağlarının güçlenmesi için süreklilik esastır. Bu bölge ile olan temasların tıpkı Rusya gibi sürekliliği hafızaları canlı tutacaktır. Türkiye; Halkı Türk olan Gagavuzlarında himayesini

üstlenebilir. Toprak bütünlüğüne saygı duyan Türkiye gibi ülkelerin varlığı Moldova için gerekli görünmektedir.

Türkiye ile Gagavuzya arasındaki stratejik bölge, Karadeniz Havzasıdır. Soğuk savaş döneminde ortaya çıkan iki kutuplu yapı Karadeniz Havzası'nda iki bloktan oluşan bir politik yapı doğurmuşken, Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden ayrılan her ülke veya bölge için farklı bir yapısal jeopolitika üretimini gerekli kılmıştır. Türkiye-Moldova ilişkilerinin daha sağlam coğrafi bir zemine oturması için Moldova'nın güneyinde Karadeniz'e kıyısı olan ve Rusya tarafından koparılarak Ukrayna'ya verilen, günümüzde Gagavuz Türk nüfusunun bulunduğu bölge toprak bütünlüğü için Moldova tarafından Ukrayna'dan talep edilebilir.

Gagavuzların günümüzde Rusya ile ortak noktası Ortodoks Hristiyan olmaları ve Rus dilinin yaygın kullanımınıdır. Rusya'nın tarihi bağlamda bu coğrafi ortamda güçlü devlet imajı ve Gagavuzlarla olan ticari-siyasi faaliyetleri halkı Türk olan bu bölgeyi Ruslara yakınlaştırmıştır. Gagavuzya, Moldova'nın AB ve Romanya ile birleşmesi konusuna sıcak bakmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye; dili ortak ve kültürü benzer Gagavuzya için alternatif bir aktör olabilir. Ancak bunun için Türkiye tarıma dayalı ticari temelli daha aktif politik eylemlere geçmelidir.

Etnik kimlik, Moldova'nın Romanya ile çözmesi gereken bir konudur. Moldova'nın Romanya ile olan ortak Romen nüfusu, iki ülkenin birleşmesi konusunu sıkça gündeme getirmektedir. Ancak dikkati çeken stratejik unsur, günümüzde bağımsız ülke Moldova'nın, Romanya ile olan birleşmesi mevzusuna etnik ortaklıktan ziyade ekonomik buhranları nedeniyle sıcak bakmasıdır. Nitekim bağımsız bir ülkenin başka bir ülke ile birleşmesinden doğacak riskler söz konusudur. Bu açıdan Moldova yol haritasını bir an önce çizerek, Romanya ile birleşmesi konusunda son kararı vermesi uygun görünmektedir.

Tarihi süreç göstermiştir ki, Moldova, bölgesel ve küresel açıdan meydana gelen siyasi değişimlerden çok etkilenen ülkelerden biridir. Örneğin Rus-Ukrayna çekişmesinin ve ekonomik gidişatın vereceği sonuçlar bu bölgeyi yakından etkilemesi söz konusu olabilir. Moldova'nın izafi konumu açısından Avrupa ve Asya arasında sınır bölgesi olarak hem AB ile hem de Rusya ile ve daha geniş çerçevede Romanya, Ukrayna ve Türkiye ile Moldova'nın toprak bütünlüğü doğrultusunda stratejik denge üretmesi uygun görünmektedir. Bütün bunların ötesinde Moldova'yı toprak bütünlüğü için denge politikası yürütmeye mecbur kılan ana faktör ekonomidir. SSCB döneminde perdelenmiş olan ve Soğuk Savaşın

bitmesiyle ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar Moldova'nın çözmesi gereken en güncel sorunudur. Temeli ekonomiye dayalı sorunu için Moldova'nın tek aktörlü değil çok aktörlü çözüme ihtiyacı bulunmaktadır. Bunun için Moldova Anayasasının 11. maddesindeki tarafsızlık ilkesinin değiştirilerek toprak bütünlüğü konusuna dair sorun yaşanan taraflarca çözümlenebilir. Ekonomik sorunun çözümünü yalnızca Romanya ile birleşme fikrine dayalı oluşturulması uygun görünmemektedir. Şayet Moldova; Romanya ile birleşirse ekonomik sorunlarını çözümlerse dahi, diğer ekonomik gücü Transdinyester'i tamamen kaybedebilir. Bu nedenle toprak bütünlüğünü sağlayacak çoklu aktörlerle iş birliği yapması uygun görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. ve Robinson, J.A. (2013). *Ulusların düşüşü. Güç, zenginlik ve yoksulluğun kökleri*. Doğan Egmont Yayıncılık.
- Akpınar, Ö. (2021). Moldova'da Sovyet Sonrası ulus kimlik inşası: ideolojik yaklaşımlar. *Yıldız Social Science Review*, 7(1), 23-35. <https://doi.org/10.51803/yssr.897588>.
- Arı, T. (2017). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. Alfa Akademi Yayıncılık.
- Askeroğlu, S. (2022). Rusya'nın Transdinyester Politikası. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 440-470.
- Aslan, S. ve Ürer, L. (2022). Transdinyester donmuş çatışmasının Ukrayna krizi bağlamında jeopolitik analizi. *JATSS*, 4(3), 247-260.
- Atatorun, M. ve Veziroğlu, S. (2024). Liberal kozmopolitanizm ve Avrupa Birliği: Ukrayna ve Moldova'nın adaylık statüsü üzerine bir eleştiri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 23(1), 1-32. <https://doi.org/10.32450/aacd.1368657>.
- Bercu, İ. (2015). Moschei Transformate În Biserici Ortodoxe După Anexarea Basarabiei La Imperiul Rus. *Studia Universitatis Moldavi (Seria Ştiinţe Umanistice)*, 84(4), 80-84.
- Биткова, Т. Г. (2016). МОЛДАВСКИЙ СЮЖЕТ: ГАГАУЗИЯ. Восточная Европа: межгосударственные и этносоциальные отношения в XXI в., (2016), 64-80.
- Bodishtenau, N. (2020). Republic of Moldova and its Eurasian track of policy: the impact of intenal & external factors on the foreign policy formation. *SSRN Electronic Journal*.

- Bulut, R. (2015). Türkiye ve Moldova cumhuriyetleri arasındaki ekonomik ilişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 211-223.
- Calus K. ve Kosiankowski, M. (2018). *Relations between Moldova and the European Union. M. Mannin ve P. Flenley. The European Union and Its Eastern Neighbourhood*. Manchester University Press.
- Cantir C. ve Kennedy, R. (2015). Balancing on the Shoulders of Giants: Moldova's Foreign Policy Toward Russia and the European Union. *Foreign Policy Analysis*, 11(4), 397-416.
- Dağıstan, A. (2002). Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gaguz Türkleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18(54), 815-28.
- Davutoğlu, A. (2016). *Stratejik derinlik Türkiye'nin uluslararası konumu*. Küre Yayıncılık.
- Dolghi, A. (2020). Utilizarea argumentelor „etnografice” în disputa asupra hotarelor RSS Moldovenești. *In Studii culturale* (pp. 161-181).
- Ejova, C. ve Luchin, T. (2015). Aspects of Moldova–US relations in the context of Russian geostrategic interests (1994-2009. *In Teoria Şi Practica Administrării Publice*, 181-183.
- Eker, S. (2014). Doğu ile batı arasında çıkmaz yolların kavşağında yolunu arayan bir ülke: Moldova. *Karadeniz Araştırmaları*, (43), 1-16.
- Gellner, E. (2008). Uluslar ve ulusçuluk. (Çev. B. Ersanlı ve G.G. Özdoğan). Hil Yayınevi.
- Ghanbari, S. (2022). Moldova ve AB'nin komşuluk politikası: inişli çıkışlı bir ortaklık. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4(1), 93-114.
- Gökdağ, B. A. (2014). Moldova'nın AB üyeliği sürecinde Gagavuz Özerk Bölgesi bağımsızlığa mı yürüyor? *Karadeniz Araştırmaları*, (43), 17-42.
- Göktepe, O. (2024). Avrupa Ordusu ve NATO İkilemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (48), 161-189. <https://doi.org/10.61904/sbe.1403794>.
- Hasanov, A. (2012). *Jeopolitik*. Babıali Kültür Yayıncılığı.

- Huntington, S. P. (2018). *Medeniyetler çatışması ve dünya düzeninin yeniden kurulması*. (M. Turhan ve Y.Z. C. Soydemir, çev.). Okyanus Yayıncılık.
- İşbilen, S. (2023). Ukrayna'dan sonraki hedef Moldova'mı? *Kapadokya Alan Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 127–152. <https://doi.org/10.38154/CJAS.2024.66>
- Харитоновa, Н. И. (2023). Перспективы интеграции Молдовы в НАТО. *Государственное управление. Электронный вестник*, (97), 98-111.
- King, C. (2000). *The Moldovans: Romania Russia and the politics of culture*. Hoover Institution Press.
- Korkmaz, A. (2022). XIX. Yüzyılda Doğu Avrupa'nın Beserabya Bölgesinde Gagauz Türkleri. *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, 4(2). 33-70.
- Lavric, A. (2015). Cazul Transnistrean În Contextul Crizei Ucrainene Şi Securitatea Republicii Moldova, Ucrainei Şi A României. *Strategii XXI*, (17-24).
- Peterka-Benton, D. (2012). Arms Trafficking in Transnistria: A European Security Threat?. *Journal of Applied Security Research*, 7(1), 71-92.
- Ratzel, F. (1969). *The Laws of The Spatial Growth of States*. R.E. Kasperson & J.V. Mingi (Eds.), *The Structure of Political Geography*. IL: Aldine.
- Sevinç, A. ve Ürer, L. (2022). Transdinyester donmuş çatışmasının Ukrayna krizi bağlamında jeopolitik analizi. *Uygulamalı ve Teorik Bilimler Dergisi*, 4(3), 247-260.
- Telci, İ.N. (2016). Moldova'da devlet içinde devlet Transnistria. K. İnat, B. Duran & M. Ataman (Eds.), *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları I. Cilt. (ss. 773-792)*. Nobel Yayıncılık.
- Top, S., ve Yiğit, İ. (2013). *Araştırma yöntemleri ve süreci*. O. Gümüşçü (Ed.), *Tarihi Coğrafya içinde (Ünite 8)*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turco, T., Turco, E., ve Roşca, A. (2015). The impact of the internal factors on the relationship between the Republic of Moldova and the United States of America. *Moldoscopia*, 71(4), 153-169.

- Tüysüzoğlu, G. (2017). Rusya dış politikasının etkin silahı: donmuş çatışma bölgeleri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13(26), 185-219. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrj.356957>
- Варданян, Э. (2016). Республика Молдова-заложник геополитики или "failed state"?. *Пути к миру и безопасности*, 2 (51), 51-70.
- Voicu, V. (2018). 27 Martie 1918. Unirea Basarabiei Cu România. Strălucită Îzbândă Îdentitară Românească. *Limba Română*, 245(3-4), 15-23.

Ansiklopedi ve İnternet Kaynakları

- Махım, М. (2023, Kasım 1). Moldova Doğu Avrupa'da Bir Devlet II. Tarih, TDV İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/moldova-tarih>.
- Üçışık, S. (2023, Kasım 1). "Moldova Doğu Avrupa'da bir devlet I. Fiziki ve Beşerî Coğrafya". TDV İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/moldova-tarih>.
- Moldova_tarihi. (2023, Kasım 1). <https://tr.wikipedia.org/wiki/>.
- Karpat, K. (16 Ağustos 2024). GAGAUZLAR Balkanlar'ın kuzeydoğu kesiminde yaşayan Hristiyan Türk topluluğu. TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gagauzlar>.
- Holokost Ansiklopedisi (2024, 14 Ağustos). <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/map/romania-1933-bessarabia-indicated>.